

Bo'lg'usi xorijiy til o'qituvchilarining fanlararo hamkorlik asosida mediamadaniyatini rivojlantirishning dolzarbligi va ahamiyati

Umurzakova Bonuxon Azizovna

Farg'ona davlat universiteti gumanitar yo'nalishlar bo'yicha chet tillari kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada bo'lg'usi xorijiy til o'qituvchilarida mediamadaniyatni xorijiy til hamkorligida rivojlantirishning ustuvorligi va ahamiyati muntazamlilik, uzluksizlik ta'moyillari asosida takomillashtirilgan. Mediamadaniyatning tarkibiy qismlari tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *fanlararo hamkorlik, mediamadaniyat, mediasavodxonlik, mediamahsulot, axborot savodxonligi, mediata'lim.*

Jahonda axborot-kommunikatsiya tizimi taraqqiy etishi bilan, mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy, ilm-fan sohasiga ommaviy axborot vositalarining turli ko'rinishlaridagi mediamahsulotlar oqimi kirib kelmoqda. Davlat ta'lim siyosatiga qarshi chiqadigan mediamahsulotlarning salbiy ta'sirlari, tajovuzlariga qarshi tura oladigan shaxsni tarbiyalash bugungi kun uchun dolzarb vazifalardan biriga aylandi. Medianing global xarakteri, ayniqsa raqamli media imkoniyatlari YUNESKOning asosiy strategiyasini qaytadan belgilashga undadi va natijada 1982 yilda YUNESKO tomonidan Mediata'lim deklaratsiyasi qabul qilingan. Mazkur hujjatda, yoshlarda media iste'moli madaniyatini rivojlantirish zarurati qayd etilgan. Shu bois ta'lim tizimiga mediata'limni olib kirish orqali talaba-yoshlarda mediamadaniyatni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari va shart-sharoitlarini ishlab chiqish muhim vazifalardan biriga aylandi.

Dunyoning rivojlangan ilmiy tadqiqot institutlarida va xalqaro ilmiy markazlarida mediamadaniyatning pedagogik mexanizmlari va shart-sharoitlarini ishlab chiqish, ularning ijtimoiy hayotga ta'siri, keltiradigan muammolari, ularning fanlararo hamkorligi, mediata'limni rivojlantirish va bu orqali media iste'moli madaniyatini shakllantirishga doir ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda. Xususan, Buyuk Britaniyadagi Ingliz tili va Mediamarkaz(The English and Media Centre-Ta'limning mustaqil xayriya tashkiloti bo'lib, milliy va dunyo miqyosida Mukammalik markazi sifatida tanilgan), Nyu-Meksikodagi Mediata'lim markazi(Center for Media Education), Los-Anjelesdagi Mediasavodxonlik markazi(Center for Media Literacy), Shimoliy Karolinadagi "Mediasavodxonlik ortidagi fuqaro" harakati, San-Fransiskodagi "Mediasavodxonlik bo'yicha strategiya" (Strategies for Media Literacy)

assotsiatsiyasi va Milliy alyans mediasan'ati va madaniyati (National Alliance for Media Arts and Culture) markazlarida ham mediata'lim orqali mediamadaniyatni shakllantirishning ijtimoiy, siyosiy, falsafiy va pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqishga doir bir qancha fundamental tadqiqotlar olib borilgan.

Mediamadaniyatni shakllantirish zaruratini tadqiq etishdan avval axborot savodxonligi, axborot madaniyati, mediata'lim va mediamadaniyat tushunchalarining mazmun mohiyati, lug'atlarda tariflanishini tadqiq etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Axborot savodxonligi – axborotni tanlash, baholash, qayta ishlash va uzatish borasidagi ko'nikmalar va malakalar majmuini bildiradi. Axborot savodxonligi axborotga egalik, uni baholash va axloqiy qoidalarga rioya qilgan holda foydalanishning muhimligini e'tirof etadi.

1-rasm. Mediamadaniyatning tarkibiy tushunchalari

Media savodxonlik – mass-mediani qabul qilish va uning faoliyatini baholash bo'yicha ko'nikmalar va malakalar majmuini bildiradi. Demak, media savodxonlik media funksiyalarini tushunish, mazkur funksiyalarni amalga oshirish sifatini baholash va o'z-o'zini ifoda etish, shuningdek, ijtimoiy jarayonlarda ishtirok etish uchun medialar bilan ratsional hamkorlikka kirishishga urg'u beradi.

Media savodxonlik ham, axborot savodxonligi ham yoshlarda media va axborot makonida foydalanilayotgan texnologiyalardan qat'iy nazar o'zaro hamkorlik qilish ko'nikmalarini ongli ravishda shakllantirish va rivojlantirish bilan bog'liq.

Mediata'lim atamasi tor mazmunda ta'limning umummadaniy tarkibiy qismi sifatida qo'llaniladi. U umumiy ta'limning maqsadlariga muvofiq keladi. Mediata'lim so'zining ishlatilishiga ko'ra sinonim sifatida pedagogikada mediamadaniyat va axboriy madaniyat so'zlari ham qo'llaniladi. Ta'limning yangi yo'nalishi, bir so'z bilan aytganda, ommaviy axborot va kommunikatsiyasohasidagi ta'limdir. 1982 yilda YUNESKO Mediata'lim deklaratsiyasini qabul qilgan. Unga ko'ra, "mediata'lim medianing barcha turlari (bosma, grafik, ovozli, ekranli va boshqalar) va turli texnologiyalar bilan chambarchas bog'langan. U insonlarga ommaviy kommunikatsiyadan ijtimoiy ongda qanday foydalanishni tushunish, boshqa odamlar bilan kommunikatsiya paytida mediadan foydalanish ko'nikmasini o'zlashtirish kabi bilimlarni beradi". YUNESKOning ta'rifi ko'ra: "mediata'lim zamonaviy ommaviy axborot vositalaribo'yicha bilimning nazariya va amaliyotini o'rganishdir". Demak, mediadan qanday foydalanish dunyoqarashi va tafakkuri mediata'limning asosi hisoblanadi. Shu bois yoshlarda ham ta'lim jarayonida mediadan qanday oqilona foydalanish masalalarini tizimli tahlil etish muhim pedagogik vazifalardan biridir.

Oksford ensiklopediyasiga ko'ra, "mediata'lim mediani o'rganishdir. Mediata'lim yaratilayotgan va tarqatilayotgan mediamatnlar bilan bog'langan. Ta'lim oluvchilarda mediamatnlarning mazmun-mohiyatiga izoh va baho berish uchun tahlil qila olish qobiliyatini shakllantiradi. Mediani o'rganishodatda amaliy tarzda, ya'ni mediamatnlar yaratish bilan bog'liq amalga oshiriladi. Mediata'lim mediani o'rganish orqali mediasavodxonlikni oshirishga xizmat qiladi".

Rossiyaning "Pedagogik qomusiy lug'ati"da esa mediata'lim quyidagicha tariflanadi: "o'rganuvchilarga ommaviy kommunikatsiyani o'rgatuvchi pedagogikaning bir yo'nalishi". Ta'riflarning hech birida fanning mohiyati o'zgarmaydi va u mediamadaniyatni o'rganishga asoslanganligi kelib chiqadi.

"Vikipedia" elektron qomusida berilishicha, mediata'lim — ommaviy axborot vositalari — matbuot, televideniye, radio, kinematografiya, Internetni o'rganishdir. Bu boradagi bilimlar nafaqat soha uchun kadrlarni yetkazib berish uchun, balki axborot texnologiyalariga murojaat etadigan har bir insonda mediasavodxonlik — mediamatnlarni tahlil etish, baholash va yaratish ko'nikmasini shakllantirish uchun xizmat qiladi. Mediata'lim nafaqat pedagogika va badiiy tarbiya bilan, balki bir nechta gumanitar bilim sohalari, masalan, san'atshunoslik (kinoshunoslik, teatrshunoslik), adabiyotshunoslik, madaniyatshunoslik, tarix (dunyo madaniyat va san'ati tarixi), psixologiya (san'at, badiiy tarbiya, ijodkorlik psixologiyasi) bilan chambarchas bog'langan.

Hozirgi vaqtda global kompyuterlashtirish inson faoliyatining barcha sohalarini, shu jumladan ilm-fan va ta'limni qamrab olgan. Internetning rivojlanishi va o'quv jarayonini soddalashtiradigan ko'plab kompyuter dasturlarining paydo bo'lishi chet tillarini o'rganishni sezilarli darajada o'zgartirib, haqiqiy manbalar bilan ishlashni tezroq va osonlashtirdi.

Tadqiqotchi olim N.B.Golubevaning tadqiqotlarida tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish professional yo'naltirilgan chet tili ta'limining ajralmas qismi ekanligi haqida dalillar keltirilgan. Ijtimoiy fikrlash sifatida tanqidiy fikrlashga ta'rif berilgan va shu sababli ushbu hodisaning kommunikativ tomoni ta'kidlangan. Shuningdek, kommunikativ chet tili kompetensiyasining xarakterli xususiyatlari yoritilgan va uning shakllanish shartlari ko'rsatilgan. Xulosa qilinganki, ushbu kompetensiya chet tili va interaktiv bo'lib, mohiyatan fanlararo bog'liqligi asoslangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. B.Umurzakova "Bo'lg'usi xorijiy til o'qituvchilarining fanlararo hamkorlik asosida mediamadaniyatini rivojlantirishning pedagogik modeli."Kasb-hunar ta'limi. 2022.134 b
2. F. Yusupjanova."Ingliz tilini o'rganishda tarjimaning o'rni". Farg'ona davlat universiteti,Chet tillarni o'qitishning dolzarb masalalari,Respublika konferensiya materiallari, 2019 y, 287 b
3. UNESCO. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In: Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, p.273-274.
4. Kubey, R. (1998). Obstacles to the Development of Media Education in the United States. Journal of Communication (Winter), pp.58-69.
5. Muhammad Amin Yahyo. Internetdagi tahdidlardan himoya. – Toshkent. 2016.